

I stället för behandling

Lars Bremberg

Anmälan av *"I stället för fängelse"*, Verdandi-debatt-Prisma 1970, 238 s.

"Bara en inträngande, på vetenskap baserad kritik och värdering av behandlings-processens detaljer, kan sätta oss i stånd att selektivt och realistiskt dra nytta av vad klinisk beteendevetenskap kan bidra med . . ." (G.H. Vedeler, a.a. s. 149).

I anslutning till den fruktbara internordiska kriminalpolitiska konferensen i Spåtind i Norge 1969 återkommer förlaget med en ny antologi (den första hette *"Behandling som straff"*). Huvudtesen kan sammanfattas så, att samhället genom att utge sina kontrollerande åtgärder för att vara "vård" eller "behandling" skaffat sig en stor och okontrollerbar makt. Påståendet är uppenbarligen riktigt, men av det kan dras flera olika slutsatser. En är att man inte skall korrumpiera vårbegreppet genom att låna ut termen till åtgärder som är straff i första hand. En annan är att vård och behandling är dåliga ting i sig, manipulativa, anti-sociala.

Hans Nestius har skrivit ett briljant förord till antologin, där han för egen och KRUMS del tar avstånd från ytterlighetsförenklingar. Han skriver bl. a.

I en nyutkommen antologi har välkända nordiska vårddebattörer diskuterat vårbegreppets korruption. Antologin innehåller mycket av skarpsinne och vardagspraktiska erfarenheter. I all sin präktiga radikalism åstadkommer den samtidigt onödiga polariseringar kring de sociala frågorna, framhåller i nedanstående debattinlägg Lars Bremberg och fortsätter: Det är lika omoraliskt att använda klienterna för att påskynda revolutionen eller som bränsle för akademiska fejder som för att själv känna sig förträfflig i kontrast till dem.

Artikelförfattaren är direktör vid Stockholms stads nykterhetsnämnd.

"Visst är det sant att man inte löser låglöneproblemen eller den omänskliga urbaniseringsprocessen med hjälp av terapi. Men det är lika sant att man inte reparerar en neurotisk personlighet med knäckt självförtroende, enbart med hjälp av generella strukturförändringar av klassutjämning karaktär. För den som är "mitt uppe i skiten" kan samtalsterapi — syftande till stärkt självkänsla och ökad självkänedom — ofta vara av lika stor betydelse som de mest genomgripande sociala förändringar på mikro- och makroplanet." (s. 11).

En estetisk/romantisk attityd

Man skulle önska att upphovsmännen till skriften *"Socialvård i framtiden"* hade kunnat tillgodogöra sig något av detta nyanserade tänkande. En av

dem, Bengt Börjesson, är medförfattare i antologin, och hans bidrag skiljer sig ut från det mesta av det övriga genom sin negativa syn på varje form av terapi och sitt systematiska misstänklighöjande av inte bara behandling utan även behandlarnas motiv. För den som själv är engagerad i behandlingsarbete är norrmännen Vedelers (psykolog) och Laviks (psykiater) artiklar i denna antologi genom sin kritiska analys utifrån egna erfarenheter särskilt givande, medan Börjesson intar någon slags estetisk/romantisk attityd till avvikelsernas situation: de lär oss något om livet, det vore en fattig värld utan dem. Men för dem själva är det oftast en fattig värld, och vem har frågat dem om de är belåtna med att lära oss andra "någonting om livet", att vara hackkycklingar och syndabockar (även om de enligt Börjessons herostatiska förslag finge pension för besväret).

Börjesson anför fyra teorier som "förklaring" till sociala avvikelser.

Fyra teorier

Egenskapsteorien skulle vara de medicinskt/psykiatriska modellerna, de psykologiska och de sociologiska. Enligt Börjesson utgår dessa teorier från att det avvikande beteendet är en egenskap hos individen. Påståendet gäller rimligtvis endast den biologiskt orienterade psykiatrin. För de psykodynamiskt skolade är det rimligare att se avvikelserna t. ex. som en process, som en antagen roll, som en signal, som en produkt av individens samre med miljön omkring honom och människorna i den miljön. För inlärningspsykologerna (beteendemodifikatörerna) blir avvikelserna ett beteende, som kan manipuleras, icke en statisk egenskap. I den mån sociologerna kan sägas syssla med att förklara sociala avvikelser, kommer de närmast att uppehålla sig vid relationer inom och mellan grupper av människor, i ett dynamiskt pågående skeende.

"Egenskapsteorien" tycks vara Börjessons egen slasktratt för spolning av allt han inte vill acceptera eller står främmande inför.

Börjessons övriga teorier är *språksteorien* (att avvikelserna är ett budskap till oss andra, en välbekant teori som självklart finns med i alla profes-

sionella terapeuters förklaringsarsenal, och inte alls kan åberopas *mot* dem), *rollteorin* (varom det är lika välbekant att samma sak kan sägas — rätt mycket av modern psykoterapi bygger ju i själva verket på försök att sätta rollerna i fokus) och *syndabocksteorin*. Den senare tycks ligga Börjesson varmast om hjärtat. Den har bara den svagheten att den inte alls, som Börjesson påstår, ger någon förklaring till avvikelsernas uppkomst, bara en beskrivning på de avvikelsernas situation.

I förlängningen av Börjessons tänkande bör logiskt komma slutsatsen att sociala avvikelser egentligen inte existerar: ingen kan vara dålig om vi inte uppfunnit begreppet god, och omvänt. Och dåligt är det som vi av grumliga skäl vid olika tillfällen betecknar som dåligt. Det är alltså godtycket som avgör vilka som är sociala avvikelser. En sådan teori är ganska vattentät och kan dessutom omvandlas operativt: för att politiskt påverka lagstiftningen mot avvikelser, för att humanistiskt påverka opinionen till större öppenhet, eller tolerans om man så vill.

Men hur skall man hantera en sådan teori i fråga om de människor som redan stigmatiserats som avvikelser? En analys av t. ex. begreppet "alcoholism" visar klart att det är en meningslös samläbeteckning för en mängd olika företeelser, gör skada som utstampningsverktyg och försvårar behandlingsstrategin. Låt oss därför avskaffa eller modifiera detta begrepp. Men däremot vore det ju ett brutalt vansinne att förneka existensen av de tusentals människor som under den missvisande etiketten "alcoholist" likväl har det förbaskat dåligt ställt och behöver hjälp, råd, behandling, service, gemenskap och respekt.

"Skuld"-problemet

Det finns i vår radikala vårddebatt en tendens, dock bara hos dem som inte själva står mitt uppe i skiten, för att använda Nestius' drastiska uttryck, att i sympatisk motvilja mot utstötningmekanismerna i samhället förneka existensen av deras offer och framförallt förneka behovet av olika slags hjälp åt dem.

Man talar föraktfullt om "psykologiserande" (så även Börjesson) och tycks mena att det faktum

att man försöker hjälpa en individ till mer av trygghet, harmoni, lycka och självförverkligande, till ökad självkänsla och självkänedom (med andra ord en beskrivning av psykoterapins målsättning) skulle innebära att man lägger "skulden" för hans avvikelser inom honom själv. Visst är det en politiskt viktig fråga att fastställa "skuld" i sådana frågor och rätta till vad som brister i vårt samhälle. Men när en person redan råkat i ett hjälpbehov, blivit utstött, påtvingats ett beteende som är destruktivt, då är han föga betjänt av teorier om samhällets brister. 'Psykologiserandet' står objektivt till frågan om skuld. I behandlings-situationen ser vi en människa som behöver bostad, arbete, utbildning, men också hjälp till att våga och kunna utnyttja sådana ting. Det är en förbluffande lekmanamässig idé för att komma från en rektor för en socialarbetarskola att tro att behandlaren i sådana kontakter ser sin klients situation som en "egenskap" (och dessutom, fortfarande enligt Börjesson, ägnar sig åt yrket för att slippa närbildkontakt med andra människor, för att kunna beteckna andra som olika en själv och för att kunna ta betalt för att vara god mot sina medmänniskor — för att återge några hypoteser om behandlarna som Börjesson och hans medarbetare formulerade för en undersökning om "vårdspråket").

Den som lever som avvikande i vårt samhälle blir sannerligen knusad och passiviserad, såväl av omgivningens attityder som olika myndigheters ingrepp. S. k. vård eller behandling har också i mångt och mycket (om än ofta i bästa välvilja) befäst patienterna i deras roller som avvikare. Man saknar allt skäl att laborera med skuldteorier eller fundera om ett avvikande beteende beror på individens personliga egenskaper, när det finns så mycket handfast psykoterapi att erbjuda dem som länge malts i anstaltskvarten.

För mycket "psykologiserande"

Det är också egendomligt att, från dem som likställer all behandling med anstaltsförvaring och därför bekämpar all behandling, få höra att vi alltför länge psykologiserat kring individen här i landet, när alla som jobbar på fältet vet att vi aldrig

haft någon behandling byggd på psykologisk grund här hemma (men väl en som byggt på moralisk grund) och att vi är ett utpräglat u-land när det gäller psykoteraeutiska arbetsmetoder. Men i socialdebattens talarstolar orerar man som om landets psykiatriker sysslar med psykoanalys och inte med medicinering, psykologerna med psykoterapi och inte med testning och socialarbetarna med casework i stället för med socialmanipulativa åtgärder.

Detta är ett ansvarslost sätt att slänga ut babyn med badvattnet.

"Vi-och-de"-anda och metoderna

Antologin i övrigt sönderfaller i tre delar: i den första inleder våra välkända nordiska vårddebattörer med kritiska inlägg riktade mot ett diffust "samhälle" i en utpräglad "vi-och-de"-anda. Som vanligt missar man dock att problemet med att man nu döljer maktutövning och social kontroll under falsk varubeteckning som vård och behandling kan lösas på två sätt, antingen, som ifrågavarande kritiker stundom förespråkar, genom att samhället slutar med sin maktutövning — en lösning som är utopisk och bara kan öka klyftorna mellan de etablerade och de utstötta och fördröja en reformistisk utveckling — eller genom att samhället ingriper med öppet visir och inte korrumparer vårdbegreppet genom att använda det som täckmantel för sanktioner, som kanske är rimliga och inte bör eller behöver sopas under mattan. Och som i all rimlighets och humanitets namn skall kompletteras med bästa möjliga behandling (=terapi), ty även om tvånget försvårar behandlingsresultatet så omöjliggör inte tvånget detta.

Den andra delen av antologin domineras av två briljanta uppsatser om metoder och begränsningar i modern behandlingsmetodik, av två terapeuter av facket, Gerdt Henrik Vedeler och Nils Johan Lavik.

Slutligen redovisas några praktiska exempel på alternativa behandlingsinsatser, från Rolf Bryntesons sympatiskt anspråkslösa beskrivning av sitt Hybelhus i Oslo till Frank Hirschfeldts kloka och analyserande beskrivning av det amerikanska Synanon, vars grundidéer förblivit fördolda för

många svenska bedömare, som blivit skrämde av en del vulgäramerikanska ytterligheter i programmet och inte kunnat se genom detta utanverk in till den starka fond av solidaritet och gemenskap som är rörelsens kärna.

Onödiga polariseringar

Denna antologi har provocerat mig till så pass många rader, därför att den i all sin präktiga radikalism också belyser hur man i onödan åstadkommer polariseringar kring de sociala frågorna genom att sluta sig samman i en liten kamarilla av likatänkande, som alltför lätt uppfattas som

sektaristisk, revolutionär och avhumaniserad, med en haloeffekt på de utstötta och avvikande människorna, som sedan också alltför lätt uppfattas som identiska med sina avantgardistiska förespråkares samhällsnegativa ideologier. Det är lika omoraliskt att använda "klienterna" för att påskynda revolutionen eller för bränsle till akademiska fejder som för att själv känna sig förträfflig i kontrast till dem.

Men, sammanfattningsvis, för den som orkar igenom de inledande manifesten från våra gamla vanliga estraddebattörer, innehåller denna antologi fortsättningsvis mycket av analyserande skarpsinne och vardagspraktiska erfarenheter.

Fotoprint kan

BLANKETTER

Distinkt tryck på högklassigt papper, rätt pris och omgående leverans är orsaken till att allt fler läkare och sjukvårdsinrättningar anlitar vår blankettservice.

Några blankettproblem får Ni aldrig, om Ni vänder Er till oss. Vi är utrustade att utveckla och tillverka för Er passande blanketter, att användas i de rutiner som ingår i såväl vård som administration.

Välkomna med Era beställningar och förfrågningar.

Tryckeriaktiebolaget

fotoprint

Kungsbacka

Tel. 0300/110 00-1-2

LÄDER och SKINN

alla sorters läder och skinn
för terapiarbeten

**Leverantör till sjukhusens
arbetsterapiavdelningar**

CV KLINT

Lilla Nygatan 11 — STOCKHOLM

TELEFONER: 10 23 38, 20 03 68